Теорія міри і інтеграла
Тема 5: Вимірні функції
Лекція 17

Володимир Кадець

ХНУ ім. В.Н.Каразіна

Харків, 2020

Зміст лекції

Зв'язок збіжності за мірою і збіжності майже скрізь

Теорема Єгорова

Протягом цієї лекціїї (Ω, Σ, μ) – простір з мірою.

Послідовність функцій (f_n) називається збіжною майже скрізь до функції f (позначення: $f_n \xrightarrow{\text{м.с.}} f$), якщо множина тих $t \in \Omega$, де $f_n(t)$ не прямує до $f(t)$ при $n \to \infty$, нехтувана.

Послідовність функцій (f_n) називається збіжною за мірою до функції f (позначення: $f_n \xrightarrow{\mu} f$), якщо для будь-якого $a > 0$

$$\mu\left(|f_n - f|_{>a}\right) \xrightarrow[n\to\infty]{} 0.$$

Верхньою границею послідовності множин (A_n) називається множина $\overline{\lim} A_n = \bigcap\limits_{n=1}^{\infty} \bigcup\limits_{k=n}^{\infty} A_k$.

Теорема про верхню границю послідовності множин.
Нехай $A_n \in \Sigma$, $A_\infty = \overline{\lim} A_n$. Тоді

(i) $\mu(A_\infty) \geqslant \overline{\lim\limits_{n\to\infty}} \mu(A_n)$.
Зокрема, якщо $\mu(A_\infty) = 0$, то $\lim\limits_{n\to\infty} \mu(A_n) = 0$.

(ii) (Лема Бореля – Кантеллі). Якщо $\sum\limits_{n=1}^{\infty} \mu(A_n) < \infty$, то $\mu(A_\infty) = 0$.

Теорема 1 (Лебег). Із збіжності майже скрізь випливає збіжність за мірою. Детальніше: якщо f, f_n – вимірні функції на Ω і $f_n \overset{\text{м.с.}}{\to} f$, то $f_n \overset{\mu}{\to} f$.

Доведення. За умовою, множина D всіх точок, де f_n не прямує до f, нехтувана. Зафіксуємо $a > 0$. Розглянемо множини

$$A_n = |f_n - f|_{>a} \text{ і } A_\infty = \overline{\lim} A_n.$$

За означенням верхньої границі, $A_\infty = \bigcap_{n=1}^{\infty} \bigcup_{k=n}^{\infty} A_k$, тобто A_∞ – це множина таких точок $t \in \Omega$, що для будь-якого $n \in \mathbb{N}$ існує $k > n$, при якому $|f_k(t) - f(t)| > a$. Отже, $A_\infty \subset D$ і $\mu(A_\infty) = 0$. За лемою про верхню границю, $\mu(A_n) \to 0$ $(n \to \infty)$, тобто $\mu\left(|f_n - f|_{>a}\right) \to 0$ $(n \to \infty)$. □

Лема. Нехай f_n – вимірні функції, a_n і ε_n – додатні числа, $a_n \to 0$ $(n \to \infty)$, $\sum_{n=1}^{\infty} \varepsilon_n < \infty$. Далі, нехай f_n задовольняють умову $\mu\left(|f_n|_{>a_n}\right) < \varepsilon_n$. Тоді $f_n \overset{\text{м.с.}}{\to} 0$.

Доведення. Введемо позначення: D – це множина всіх точок, де f_n не прямує до 0, $A_n = |f_n|_{>a_n}$, $B_n = \bigcup\limits_{k=n}^{\infty} A_k$,

$$A_\infty = \overline{\lim} A_n = \bigcap_{n=1}^{\infty} B_n.$$

Нехай $t \in \Omega$ – довільна точка, де $f_n(t)$ не прямує до нуля. Для будь-якого $n \in \mathbb{N}$ існує $k \geqslant n$, при якому $|f_k(t)| > a_k$, тобто $t \in B_n$. Отже, $D \subset B_n$ при всіх n і $D \subset A_\infty$.

Водночас, за умовою, $\sum\limits_{n=1}^{\infty} \mu(A_n) < \sum\limits_{n=1}^{\infty} \varepsilon_n < \infty$.
Застосуємо частину (ii) леми про верхню границю послідовності множин: $\mu(D) \leqslant \mu(A_\infty) = 0$. □

Теорема 2 (Ф. Ріс). Будь-яка послідовність вимірних функцій, збіжна за мірою, містить збіжну майже скрізь підпослідовність.

Доведення. Нехай $f_n \xrightarrow{\mu} f$. Зафіксуємо $a_n, \varepsilon_n > 0$, які задовольняють умову попередньої леми, і виберемо зростаючу послідовність індексів m_n так, щоб $\mu\left(|f_{m_n} - f|_{>a_n}\right) < \varepsilon_n$. За лемою, $f_{m_n} - f \xrightarrow{\text{м.с.}} 0$, тобто $f_{m_n} \xrightarrow{\text{м.с.}} f$. □

Теорема 3 (критерій збіжності за мірою). Послідовність вимірних функцій (f_n) збігається за мірою до функції f тоді і тільки тоді, коли будь-яка підпослідовність послідовності (f_n), у свою чергу, містить підпослідовність, збіжну до f майже скрізь.

Доведення. Нехай $f_n \xrightarrow{\mu} f$. Тоді кожна підпослідовність послідовності (f_n) також збігається за мірою і, згідно з попередньою теоремою, містить підпослідовність, збіжну до f майже скрізь. Навпаки, нехай f_n не збігається за мірою до f. Тоді існують такі $a, \varepsilon > 0$ і така підпослідовність (g_n) послідовності (f_n), що жодна з функцій g_n не лежить в околі $U_{a,\varepsilon}(f)$. Тоді підпослідовність (g_n) не містить збіжних за мірою до f підпослідовностей, а отже, за теоремою 1, не містить і збіжних майже скрізь до f підпослідовностей. $\square$

Наслідок. Нехай X, Y і Z – множини вимірних функцій на Ω; X м.с.-щільна в Y, Y м.с.-щільна в Z, тоді X м.с.-щільна в Z.

Доведення. Згідно з теоремою 1, X щільна в Y і Y щільна в Z в топології збіжності за мірою. Отже, X щільна в Z в топології збіжності за мірою. Тому, за теоремою з попередньої лекції X буде і секвенційно щільною в Z в сенсі збіжності за мірою, тобто для будь-якого $f \in Z$ існує така послідовність (f_n) елементів множини X, що $f_n \xrightarrow{\mu} f$. Залишається скористатись теоремою 2. □

Збіжність майже скрізь на відрізку не можна задати ніякою топологією.

Функції $g_n(x) = x^n$ на відрізку $[0, 1]$ є типовим прикладом послідовності, збіжної в кожній точці, але не збіжної рівномірно. Водночас збіжність можна покращити, усунувши як завгодно малий окіл точки 1: на відрізку $[0, 1-\varepsilon]$, що залишився, збіжність вже буде рівномірною. Аналогічна ситуація виникає в теорії степеневих рядів: ряд збігається до своєї суми рівномірно не у всьому крузі збіжності, але в будь-якому крузі меншого радіуса. Ці ефекти є частковими випадками загального результату.

Теорема Єгорова. Нехай $f_n \to f$ майже скрізь на Ω. Тоді для будь-якого $\varepsilon > 0$ існує $A = A_\varepsilon \in \Sigma$ з $\mu(A) < \varepsilon$, на доповненні до якої послідовність (f_n) рівномірно збігається до f.

Доведення. Зафіксуємо $a_n, \varepsilon_n > 0$, $a_n \longrightarrow 0$, $\sum_{n=1}^{\infty} \varepsilon_n < \varepsilon$. Розглянемо множини $A_{m,n} = |f_m - f|_{>a_n}$ і $B_{m,n} = \bigcup_{k=m}^{\infty} A_{k,n}$. При фіксованому n множини $B_{m,n}$ утворюють спадний за m ланцюжок множин, і $\mu\left(\bigcap_{m=1}^{\infty} B_{m,n}\right) = 0$ (оскільки $\bigcap_{m=1}^{\infty} B_{m,n}$ міститься в нехтуваній множині – множині D всіх точок, де f_n не прямує до f). Отже, $\mu\left(B_{m,n}\right) \to 0$ $(m \to \infty)$. Для кожного n виберемо такий індекс m_n, що $\mu\left(B_{m_n,n}\right) < \varepsilon_n$. Доведемо, що $A = \bigcup_{n=1}^{\infty} B_{m_n,n}$ є потрібною множиною. Справді,

$$\mu(A) \leqslant \sum_{n=1}^{\infty} \varepsilon_n < \varepsilon.$$

Далі, $\Omega \setminus A \subset \Omega \setminus B_{m_n,n}$, тобто для будь-якого $k > m_n$ множина $A_{k,n} = |f_k - f|_{>a_n}$ не містить точок множини $\Omega \setminus A$. Отже,

$$\sup_{t \in \Omega \setminus A} |f_k(t) - f(t)| \leqslant a_n \text{ при } k > m_n.$$

Це і означає потрібну рівномірну збіжність на $\Omega \setminus A$. $\square$